

Етномузиколог
Владимир Р. Ђорђевић

Ethnomusicologist
Vladimir R. Đorđević

Музикологија

Часопис Музиколошког института САНУ

Musicology

Journal of the Institute of Musicology SASA

~

29 (II/2020)

~

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК / EDITOR-IN-CHIEF

Александар Васић / Aleksandar Vasić

РЕДАКЦИЈА / EDITORIAL BOARD

Ивана Васић, Јелена Јовановић, Данка Лајић Михајловић, Ивана Медић, Биљана Милановић,
Весна Пено, Катарина Томашевић /

Ivana Vesić, Jelena Jovanović, Danka Lajić Mihajlović, Ivana Medić, Biljana Milanović, Vesna Peno,
Katarina Tomašević

СЕКРЕТАР РЕДАКЦИЈЕ / EDITORIAL ASSISTANT

Милош Браловић / Miloš Bralović

МЕЂУНАРОДНИ УРЕЂИВАЧКИ САВЕТ / INTERNATIONAL EDITORIAL COUNCIL

Светислав Божић (САНУ), Џим Семсон (Лондон), Алберт ван дер Схоут (Амстердам), Јармила
Габријелова (Праг), Разија Султанова (Лондон), Денис Колинс (Квинсленд), Сванибор Петан
(Љубљана), Здравко Блажековић (Њујорк), Дејв Вилсон (Велингтон), Данијела Ш. Берд
(Кардиф) / Svetislav Božić (SASA), Jim Samson (London), Albert van der Schoot (Amsterdam),
Jarmila Gabrijelova (Prague), Razia Sultanova (Cambridge), Denis Collins (Queensland), Svanibor
Pettan (Ljubljana), Zdravko Blažeković (New York), Dave Wilson (Wellington), Danijela S. Beard
(Cardiff)

Музикологија је рецензирани научни часопис у издању Музиколошког института САНУ. Посвећен је проучавању музике као естетског, културног, историјског и друштвеног феномена и примарно усмерен на музиколошка и етномузиколошка истраживања. Редакција такође прихвата интердисциплинарни радове у чијем је фокусу музика. Часопис излази два пута годишње. Упутства за ауторе се могу преузети овде: <http://www.doiserbia.nb.rs/journal.aspx?issn=1450-9814&pg=instructionsforauthors>

Musicology is a peer-reviewed journal published by the Institute of Musicology SASA (Belgrade). It is dedicated to the research of music as an aesthetical, cultural, historical and social phenomenon and primarily focused on musicological and ethnomusicological research. Editorial board also welcomes music-centred interdisciplinary research. The journal is published semiannually. Instructions for authors can be found on the following address: <http://www.doiserbia.nb.rs/journal.aspx?issn=1450-9814&pg=instructionsforauthors>

ISSN 1450-9814

eISSN 2406-0976

UDK 78(05)

БЕОГРАД 2020.

BELGRADE 2020

Одрицање од одговорности / Disclaimer

Садржај објављених текстова одражава искључиво ставове њихових аутора. Уредник и редакција не сnose одговорност за тачност изнетих података. Електронске адресе и линкови су тачни у тренутку објављивања ове свеске. Уредник и редакција не одговарају за трајност, тачност и прикладност линкованог садржаја. /

The content of published articles reflects only the individual authors' opinions, and not those of the editor and the editorial board. Responsibility for the information and views expressed in the articles therein lies entirely with the author(s). Electronic addresses and links are correct at the moment of the publication of this volume. The editor and the editorial board are not responsible for the persistence or accuracy of urls for external or third-party websites referred, and do not guarantee that any content on such websites is, or will remain, accurate and appropriate.

ПРЕВОДИОЦИ / TRANSLATORS

Ивана Медић, Александар Васић, Милош Браловић /
Ivana Medić, Aleksandar Vasić, Miloš Bralović

ЛЕКТОР ЗА ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК / ENGLISH-LANGUAGE EDITING

Ивана Медић / Ivana Medić

ЛЕКТОРИ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК / SERBIAN-LANGUAGE EDITING

Јелена Јанковић-Бегуш, Александар Васић / Jelena Janković-Beguš, Aleksandar Vasić

КОРЕКТУРА / PROOFREADING

Милош Браловић, Александар Васић / Miloš Bralović, Aleksandar Vasić

ДИЗАЈН И ТЕХНИЧКА ОБРАДА / DESIGN & PREPRESS

Милан Шупут, Бојана Радовановић / Milan Šuput, Bojana Radovanović

ШТАМПА / PRINTED BY

Скрипта Интернационал, Београд / Scripta Internacional, Belgrade

Часопис је индексиран на <http://doiserbia.nb.rs/>, <http://www.komunikacija.org.rs> и у међународној бази ProQuest. /

The journal is indexed in <http://doiserbia.nb.rs/>, <http://www.komunikacija.org.rs> and in the international database ProQuest.

Објављивање часописа финансијски је помогло Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије / The publication of this volume was supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia

САДРЖАЈ / CONTENTS

РЕЧ УРЕДНИКА / EDITOR'S FOREWORD
9–12

ТЕМА БРОЈА / THE MAIN THEME
ЕТНОМУЗИКОЛОГ ВЛАДИМИР Р. ЂОРЂЕВИЋ /
ETHNOMUSICOLOGIST VLADIMIR R. ĐORĐEVIĆ

Sanja Radinović i Dimitrije O. Golemović
VLADIMIR R. ĐORĐEVIĆ'S CONTRIBUTION TO SERBIAN MUSICAL
FOLKLORISTICS

Сања Радиновић и Димитрије О. Големовић
ДОПРИНОС ВЛАДИМИРА Р. ЂОРЂЕВИЋА СРПСКОЈ МУЗИЧКОЈ
ФОКЛОРИСТИЦИ
15–33

Mirjana Zakić
VLADIMIR R. ĐORĐEVIĆ'S CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF
ETHNOORGANOLOGY

Мирјана Закић
ДОПРИНОС ВЛАДИМИРА Р. ЂОРЂЕВИЋА РАЗВОЈУ ЕТНООРГАНОЛОГИЈЕ
35–49

Sanja Ranković
VLADIMIR R. ĐORĐEVIĆ'S CONTRIBUTION TO THE TRANSCRIPTION OF
VOCAL PRACTICES

Сања Ранковић
ДОПРИНОС ВЛАДИМИРА Р. ЂОРЂЕВИЋА ТРАНСКРИПЦИЈИ ВОКАЛНЕ
ПРАКСЕ
51–69

Velibor Prelić

VLADIMIR R. ĐORĐEVIĆ IN THE NATIONAL LIBRARY OF SERBIA

Велибор Прелић

ВЛАДИМИР Р. ЂОРЂЕВИЋ У НАРОДНОЈ БИБЛИОТЕЦИ СРБИЈЕ

69–82

VARIA

Roderick Charles Lawford

“PERVERTING THE TASETE OF PEOPLE”: LĂUTARI AND THE BALKAN
QUESTION IN ROMANIA

Родерик Чарлс Лофорд

„ИЗВИТОПЕРЕЊЕ УКУСА ЉУДИ”: LĂUTARI И БАЛКАНСКО ПИТАЊЕ У
РУМУНИЈИ

85–120

Aleksandar Vasić

THE MAGAZINE „SLAVENSKA MUZIKA“ (1939–1941) IN THE HISTORY OF
SERBIAN MUSIC PERIODICALS

Александар Васић

ЧАСОПИС „СЛАВЕНСКА МУЗИКА“ (1939–1941) У ИСТОРИЈИ СРПСКЕ
МУЗИЧКЕ ПЕРИОДИКЕ

121–147

Uroš Ćemalović

CREATIVITY AND OWNERSHIP – PROTECTING OF RIGHTS IN MUSICAL
WORKS IN THE EUROPEAN UNION FROM DIGITIZATION TO ARTIFICIAL
INTELLIGENCE

Урош Ћемаловић

КРЕАТИВНОСТ И ВЛАСНИШТВО – ЗАШТИТА АУТОРСКИХ ПРАВА ЗА
МУЗИЧКА ДЕЛА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ ОД ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ ДО ВЕШТАЧКЕ
ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ

149–162

НАУЧНА КРИТИКА И ПОЛЕМИКА / SCIENTIFIC REVIEWS AND
POLEMICS

Ташјана Субојин-Голубовић

ВЕСНА САРА ПЕНО, Књига из које се поје. Појачки зборници у
ВИЗАНТИЈСКОМ И СРПСКОМ МУЗИЧКОМ НАСЛЕЂУ,
БЕОГРАД, МУЗИКОЛОШКИ ИНСТИТУТ САНУ, 2019.

ISBN 978-86-80639-49-9

165–169

Маријана Кокановић Марковић

НАТАША МАРЈАНОВИЋ, МУЗИКА У ЖИВОТУ СРБА У 19. ВЕКУ. ИЗ
МЕМОАРСКЕ РИЗНИЦЕ, НОВИ САД, МАТИЦА СРПСКА,
БЕОГРАД, МУЗИКОЛОШКИ ИНСТИТУТ САНУ, 2019.

ISBN 978-86-7946-275-6

171–174

Мелија Милин

IVANA MEDIC, TEORIJA I PRAKSA GESAMTKUNSTWERKA U XX I XXI VEKU.
OPERSKI CIKLUS SVETLOST / LICHT KARLHAJNSA ŠTOKHAUZENA,
БЕОГРАД, МУЗИКОЛОШКИ ИНСТИТУТ САНУ, 2019.

ISBN 978-86-80639-33-8

175–178

Ивана Медић

MIRJANA ŽIVKOVIĆ I IVICA PETKOVIĆ, HARMONIJA NA DIRKAMA,
БЕОГРАД, КРЕАТИВНИ СЕНТАР, 2019.

ISBN 979-0-802019-05-8

179–180

Јелена Јовановић

ВЛАДИМИР Р. ЂОРЂЕВИЋ У ОГЛЕДАЛУ ВРЕМЕНА: БАШТИНА, ЗВУК,
МИСАО, РЕЧ, СЛИКА, ТРАЈАЊЕ. СВЕЧАНА АКАДЕМИЈА ПОВОДОМ
150-ГОДИШЊИЦЕ РОЂЕЊА. БЕОГРАД, НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ И
КАТЕДРА ЗА ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈУ ФМУ, 2. ДЕЦЕМБАР 2019.

181–185

IN MEMORIAM

Мелија Милин

ЈЕЛЕНА МИЛОЈКОВИЋ ЂУРИЋ

(БЕОГРАД, 2. ДЕЦЕМБАР 1931 – КОЛЕЏ СТЕЈШОН, ТЕКСАС, 22. ЈУН 2019)

189–192

Надежда Мосусова

ЕЛЕНА ГОРДИНА

(МОСКВА, 9. ФЕБРУАР 1939 – МОСКВА, 10. ДЕЦЕМБАР 2019)

193–197

Јелена Михајловић Марковић

МИРЈАНА ЖИВКОВИЋ

(СПЛИТ, 3. МАЈ 1935 – БЕОГРАД 26. АПРИЛ 2020)

199–205

Нађа Марјановић

ДИМИТРИЈЕ СТЕФАНОВИЋ

(ПАНЧЕВО, 25. НОВЕМБАР 1929 – БЕОГРАД 1. АВГУСТ 2020)

207–211

ВЕСНА САРА ПЕНО

КЊИГА ИЗ КОЈЕ СЕ ПОЈЕ.

ПОЈАЧКИ ЗБОРНИЦИ У ВИЗАНТИЈСКОМ И СРПСКОМ РУКОПИСНОМ
НАСЛЕЂУ

Београд: Музиколошки институт САНУ, 2019.

ISBN 978-86-80639-49-9

Узимајући у обзир ограничен корпус извора, проучавање српског средњег века даје завидне научне резултате. Па ипак, поједини сегменти живота средњовековне Србије још увек нису у довољној мери осветљени. Једна од недовољно истражених тема јесте и појање у оквиру свакодневног богослужења. Мада је приликом свога истраживања Весна Пено консултовала наизглед обимну домаћу литературу, јасно се види да многа постављена питања још увек нису добила задовољавајући одговор, а већ су се појавила и нова. То је, свакако, био подстицај да се поново претресу нека питања те да се уз нов приступ потраже и адекватнија тумачења појединих појава. Карактер и обим сачуваних српских средњовековних извора, који би могли послужити као основ за истраживање, условили су и методолошки приступ. За разлику од раније спроведених истраживања у том сегменту српског средњовековног наслеђа, где су неке појаве или рукописи били посматрани појединачно, Весна Пено сада тај материјал посматра као јединствену целину која тек у својој свеукупности даје потпунију слику развоја појачке уметности у српској средини.

Спримањем хришћанства источног типа, Срби су прихватили и одговарајући богослужбени поредак. Једно од најважнијих обележја православног богослужења, уз читање Јеванђеља, Апостола и одломака из других библијских књига, јесте појање црквених химни. Српска средина је у том погледу пратила своје византијске узор. У православној цркви се током времена формирао читав низ химнографских зборника – октоих, минеј и триод, у чијем се саставу налази управо материјал који се појао на богослужењу. Сви ти зборници су заступљени и у српском рукописном наслеђу. Не треба занемарити ни чињеницу да је у средњовековној Србији, као пратећи елемент култова националних светих, била негована црквена поезија – састављале су се службе које су у свему поштовале правила жанра. Пошто се службе светима поју, то значи да је сваки српски химнограф, почевши од Светог Саве, уједно морао поседовати знања везана за уметност појања.

О раним етапама развоја древног хришћанског богослужења на православном Истоку, и уделу појања у њему, мало се зна јер не постоје сачувани релевантни извори. Стога се сваки покушај реконструкције појања у раном периоду заснива на нешто познијим изворима, у којима доминантно место заузимају старе богослужбене традиције јерусалимске и константинопољске цркве, за које се претпоставља да су потекле из антиохијског предања. Из периода који

је претходио иконокластичким сукобима потиче практично занемарљив број литургичких и химнографских извора, те тако нема ни чврстих основа на којима би се могли извести поуздани закључци о врстама и распореду служби, о њиховој структури и о потенцијалним типовима напева. Ситуација се мења у време које је уследило по завршетку иконоклазма и поновном успостављању поштовања култа икона, када су старањем студитских монаха у Константинопољу започели кодификација и сређивање богослужбене праксе.

Студија Весне Пено, која је пред нама, управо се бави свим тим темама. Основни део истраживања посвећен је појачким књигама и појачкој пракси Српске цркве у средњем веку. Но, да би се све појаве могле правилно разумети, неопходно је било посматрати стање у српској средини као неодојиви део византијског богослужења. Књига Весне Пено подељена је на две веће целине којима претходе *Предговор* и *Прејед проучавања српској средњовековној црквеној појања* (стр. 13–26). Прва целина је подељена на два дела – *Источнохришћанска псалмодија* (29–69) и *Појање у Српској цркви* (70–104).

У поглављу о источнохришћанској псалмодији ауторка је изложила досадашња сазнања о развоју појања и његовој улози у православном обреду, те прво говори о древним богослужбеним традицијама и месту које појање заузима у њима (29–38). Ту она истиче чињеницу да су старији истраживачи наглашавали да је постојала разлика између сведених музичких елемената који су одлика чинодејстава у манастирима у Палестини, Месопотамији и Египту, и већег удела псалмодије којим се одликовало богослужење Велике Цркве (Свете Софије) у Константинопољу. Пено наглашава да нема непосредних доказа да је мелодија била главни елемент церемонијалног типа богослужења ни у самој престоници, а ни у другим градовима Царства. Из периода који је претходио иконокластичким сукобима сачувани су оскудни химнографски извори који не могу послужити као поуздан извор за проучавање појединих служби и типова напева. Може се претпоставити да су црквени обреди били прилагођени животу градског становништва (лаицима), мада су у њима свакако могли учествовати и монаси градских манастира. Претпоставља се и да су ране црквене мелодије биле једноставне, па су их појци и верни народ, услед непрестаног понављања, с лакоћом могли запамтити. Други значајан извор за познавање богослужења у раном периоду јесте Типик Цркве Васкрсења Христовог у Јерусалиму, из чијих се одредаба види да певани одломци у склопу појединих служби имају важну улогу. Персијско (614), а затим и арапско освајање Јерусалима (637) и разарање бројних цркава и манастира пореметило је устаљени поредак и донело значајне промене у јерусалимском богослужењу; монашка богослужбена традиција однела је превагу. У то време појављују се нови типови химнографских литургијских зборника – *тројолојиони* у чији састав углавном улазе тропари и стихире, али и понеки канон. *Тројолојиони* представљају претече минеја, триода, октоиха – зборника који садрже сложене химнографске структуре (службе). По завршетку иконокластичких сукоба, старањем студитских монаха уређен је нови начин богослужења, који представља палестински поредак прилагођен градским условима живота. Студитски монаси су били познати као врсни химнографи, те су својим бројним саставима обогатили појачке

Ауторка даље говори о потреби састављања посебног знаковног система, неопходног да би се забележио сада већ богат појачки репертоар. Из најстаријег периода музичке писмености сачуван је мали број рукописа у којима су се користили *екфонејски знаци*, а најстарији сачувани примерци потичу из IX века. Из истог времена потиче и нотација *ийиѿа*, која представља рудиментаран систем музичког писма. Даљи развој музичког писма водио је настанку сложенијих облика – *неумском* писму, које има стенографски карактер. Установљено је да су постојала два типа таквог писма: *шарѿр* (вероватно цариградског порекла) и *коален* (чија се употреба везује за Палестину). Појава и смењивање најстаријих облика палеовизантијске нотације уско је повезана с литургијским реформама које су се спроводиле у оквиру источног богослужења. Временом је нотација *коален* потиснула *шарѿр*, а тај процес се доводи у везу са стандардизацијом химнографских зборника који су се користили на богослужењу. Упоредо с византијским материјалом, ауторка посматра и једну специфичну групу раних извора – то су старији руски кондакари у којима су се нашле мелодије које су одраз различитих појачких традиција. У тим рукописима је по први пут забележен посебан систем византијске *кондакарне* музичке симеографије. Затим је представљен процес настанка неумског рукописа (55–58) и објашњена је сврха писања и начин употребе појачке књиге (58–62). Неумски рукописи су имали, у првом реду, задатак да забележене мелодије сачувају од мењања и заборава. Ту се поставља и питање да ли су појци такве рукописе заиста и користили приликом богослужења, или су то били приручници који су се користили изван певнице, на часовима појања или на хорским пробама. Ауторка је склона да прихвати претпоставку да сачувани појачки рукописи представљају материјал за учење и вежбу, и да нису били употребљавани приликом самог извођења обреда у храму. Незаобилазан извор у проучавању појачке праксе представљају *ийиѿици*, приручници који регулишу начин одвијања богослужења. Посебна пажња овде је посвећена појачким референцама *Еверјејѿидског ѿиѿиѿа* зато што се поуздано зна да је тај типик био у употреби и у Српској цркви.

Појање у Српској цркви је следећа већа целина у којој је представљено стање у Српској цркви. Материја је подељена у неколико мањих целина: *Успројство бојослужбеној пореишца у Српској цркви у средњем веку*, *О појању у Хиландарском ипшиику*, *О појању у Карејском ипшиику*, *Хиландарски неумски рукоииси XII и XIII века*, *Бојослужбена реформа XIV века – новосаваншиски ипшиици*, *Српске бојослужбене ненотиране књије до краја XIV века*, *Узенију визаншиске исалмодије*. С обзиром на чињеницу да нису сачувани српски нотирани рукописи, др Весна Пено је била принуђена да пронађе алтернативан пут у својим истраживањима музичке праксе у средњовековној Србији. Посебан значај у том делу истраживања има визаншиски контекст у коме се та тема посматра, из чега произлази јасан закључак да српска појачка пракса у свему прати своје визаншиске узоре. Свети Сава је *Синуденички* и *Хиландарски ипшиик* саставио по узору на цариградски *Евергетиски ипшиик*, одакле су преузета и упутства о појању појединих делова

служби, као и њихов састав. Ауторка скреће посебну пажњу на два нотирана руска рукописа XII века (стихирар, Хиландар 307; ирмологија, Хиландар 308), чије присуство у манастирској збирци свакако треба посматрати у контексту њихове практичне употребе. Одлика корпуса српских богослужбених књига XIII–XIV века јесу ненотиране појачке књиге – минеји, триоди, октоиси. У рукописима насталим на прелазу из једног у друго столеће јасно се види утицај *Евергејидског џиџика*. Даље следи запажање да је за XIV век карактеристична појава константинопољских и светогорских композитора „нове школе“: Јована Гликиса (Ιωάννης Γλύκς), Никифора Итикоса (Νηκφόρος Ηθικός), Ксеноса Корониса (Ξένος Κορώνης) и Јована Кукузеља (Ιωάννης Κουκουζέλης). То је и време када се појављују нови типови појачких књига, сада неповезаних с конкретним празницима или богослужбеним виклусима – пападика и антологија. Ти зборници по правилу започињу дидактичком песмом која садржи називе неумских симбола и објашњења која се односе на њихову интервалску вредност. Поменути композитори који негују нови стил следе импровизационе мелизматичне линије, где се препознају иницијални и каденциони пунктови – места с којих почиње нови тематски круг или на којима се он завршава.

Други део ове студије насловљен је *Српска појачка традиција у XV столећу* (107–158) и представља најважнији сегмент овог истраживања. Ту је материја подељена на пет мањих поглавља: *Грчко-српске везе у време Деспотовине Србије*, *Двојезичне грчко-српскословенске неумске антологије*, *Мелоди српској порекла у двојезичним кодексима*, *Српски композициони и њихове „ромејске“ мелодије*, *Грчки музичари међу Србима*.

После Маричке (1371) и Косовске (1389) битке измениле су се политичке прилике; после распада некада јединствене српске државе настао је читав низ независних области, међу којима се посебно истицала држава кнеза Лазара. Стефан, његов син и наследник, добио је деспотску титулу од византијског цара, па се и његова држава почела називати Деспотовином. Добро образован и велики књогољубац, деспот Стефан је своју државу начинио уточиштем за бројне избеглице из грчких области. Присуство бројних Грка изменило је културну слику те је, у домену појачке праксе овог времена, карактеристична појава двојезичних грчко-словенских појачких антологија – неумских кодекса у којима се налазе драгоцени подаци о композиторима српског порекла и њиховим напевима. У табели на стр. 110. наведено је тринаест грчких и грчко-српскословенских кодекса који представљају примаран извор за проучавање српске појачке традиције XV века. У том одељку посебна пажња је посвећена трима двојезичним рукописима – ЕВЕ 928 (рукопис Националне библиотеке Грчке, Атина), Лавра Е 108. и рукопису старе збирке Народне библиотеке у Београду, бр. 93. Ту др Весна Пено анализира кодиколошке карактеристике двојезичних зборника и запажа да постоје проблеми који у досадашњим истраживањима нису били разматрани; исто тако, читав низ раније постављених питања није добио задовољавајуће одговоре. Она, тако, долази до закључка да атински рукопис није „антологија различитих химнографских жанрова, већ антологија разноврсних мелодијских варијаната које се односе на исте стихове“; избор текстова заступљених у том рукопису наводи на закључак

да је он био у употреби у манастиру у коме су се редовно служила свеноћна бденија по *Јерусалимском ѿиѿику*. Рукопис из Лавре је мањег обима, па се чини да представља одломак из антологије. Ауторка у наставку излагања запажа да је за оба рукописа карактеристична подударност у песмама из службе Рођења Богородице. У табели бр. 2 (стр. 119–122) дат је попис инципита у три поменута двојезична зборника. Посебан значај има укључивање у те зборнике напева тројице првих, по имену познатих српских мелода – Исаије, Стефана и Николе. Др Пено преиспитује време настанка појединих рукописа, те на основу филигранолошке анализе износи податак да је једино *Анѿолоѿија* из Лавре преписана у последњој деценији XIV века, док су остали зборници преписани крајем XV или током XVI столећа. У том делу свог истраживања др Весна Пено критички разматра и оспорава поједине произвољне тврдње др Андрије Јаковљевића, које се односе на хронологију живота неких од аутора чији су напеви ушли у састав *Анѿолоѿије* из Лавре. Такво преиспитивање омогућено је применом резултата археографских и кодиколошких истраживања, која доприносе тачнијем одређивању времена настанка појединих рукописа.

Посебна пажња посвећена је првим познатим српским композиторима – кир Стефану Србину, Николи Србину и Исаји Србину. Исаија Србин се посебно истиче; о њему има нешто више података у запису у ЕВЕ 928, па тако сазнајемо да је он био сабрат Манастира Пресвете Богородице у Скопској Црној Гори (претпоставља се да је реч о Манастиру Матејче, задужбини царице Јелене). Треба нагласити да су у атинској *Анѿолоѿији* најзаступљенији управо Исајини напеви. Покушавајући да разреши дилему да ли је Исаија лично исписао рукопис ЕВЕ 928, др Весна Пено се посветила и анализи рукописа с археографског становишта; једини закључак до кога је у овом тренутку могла доћи јесте да га је исписала једна рука, подједнако вешта и у исписивању текста и неума, те да се ради о писару/мелоду који је подједнако добро владао и грчким и српскословенским језиком.

У додатку се налази *Прилої одабраних фѿиѿиѿиѿија из неумских рукописа* (159–179).

Студија др Весне Пено резултат је њених дугогодишњих проучавања средњовековних грчких и грчко-српскословенских појачких рукописа. Примењена методологија истраживања представља новину у српској науци, па су захваљујући таквом иновативном приступу добијени и нови резултати који у одређеној мери коригују досадашња знања о појачким рукописима и појачкој пракси у средњовековној Србији. У исто време, отвориле су се и нове теме, те се надамо да ће се др Весна Пено у свом даљем раду с подједнаким успехом и њима посветити. Посебан квалитет овом истраживању даје и чињеница да ауторка не приступа овој теми само као теоретичар; она има и лично појачко искуство, будући да се у византијској и касновизантијској неумској нотацији и музичкој палеографији усавршавала у кључним центрима византолошке музикологије у Атини, Солуну и Копенхагену. Та, у нашој средини јединствена практична знања омогућила су јој да на другачији начин сагледа одређене појаве у области којом се у овој студији бавила.

Таѿијана Субѿиѿин-Голубовић

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

78

МУЗИКОЛОГИЈА : часопис Музиколошког
института САНУ = Musicology : journal of the Insti-
tute of Musicology SASA / главни и одговорни
уредник = editor-in-chief Александар Васић. - 2001,
бр. 1- . - Београд : Музиколошки институт САНУ,
2001- (Београд : Скрипта Интернационал). - 25 cm

Полугодишње. - Текст на срп. и више светских
језика. - Друго издање на другом медијуму:
Музикологија (Online) = ISSN 2406-0976
ISSN 1450-9814 = Музикологија
COBISS.SR-ID 173918727
